

- Bellah, R. N. 2006. *Prophetic Religion in a Democratic Society*. Kalamazoo, MI: Fetzer Institute.
- Bellah, R. N. et al. 1985. *Habits of the Heart. Individualism and Commitment in American Life*. Berkeley: University of California Press.
- Bellah, R. N., F. E. Greenspahn (eds.). 1987. *Uncivil Religion: Interreligious Hostility in America*. Berkeley: University of California Press.
- Cílek, V. 2005. *Krajiny vnitřní a vnější*. Praha: Dokořán.
- Cílek, V. 2007. *Makom: kniha míst*. Praha: Dokořán.
- Corcuff, Ph. 1995. *Les nouvelles sociologies: construction de la réalité sociale*. Paris: Édition Nathan.
- Delanty, G. 2001. „Nationalism: Between Nation and State.“ Pp. 472–84 in G. Ritzer, B. Smart (eds.). *Handbook of Social Theory*. London, Thousands Oaks, CA, New Delhi: Sage.
- Gellner, E. 2003. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Hacking, I. 2006. *Sociálna konštrukcia – ale čoho? Čo je a čo nie je sociálnou konštrukciou*. Bratislava: Kalligram.
- Kilias, J. 2004. *Wspólnota abstrakcyjna: Zarys socjologii narodu*. Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN.
- Kuźma, E., J. Madejski, A. Skrendo (eds.). 2006. *Konstruktywizm w badaniach literackich*. Kraków: Universitas.
- Macura, V. 1983. *Znamení zrodu: české národní obrození jako kulturní typ*. Praha: Československý spisovatel.
- Macura, V. 1999. *Ten, který bude*. Praha: Hynek.
- Sztompka, P., M. Bogunia-Borowska (eds.). 2008. *Socjologia codzienności*. Kraków: Znak.
- Třeštlík, D. 1999. *Češi, jejich národ, stát, dějiny a pravdy v transformaci*. Brno: Doplněk.
- Třeštlík, D. 2005. *Češi a dějiny v postmoderním očistci*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Radost ze sociologie: návštěva profesora Françoise de Singlyho v České republice
Praha, Olomouc, Brno, 22. 9. – 27. 9. 2008

O tom, že i v dnešní době protkané komunikačními a informačními technologiemi představuje osobní kontakt i v oblasti vědy zásadní přínos, svědčí událost konce září tohoto roku: návštěva profesora Françoise de Singlyho v České republice. Spíše než

o návštěvě by se dalo hovořit o „turné“, jelikož pan profesor během šesti dnů (22. 9. – 27. 9.) navštívil a přednášel ve třech městech: v Praze, v Olomouci a v Brně.

François de Singly je v České republice znám zejména díky překladu knihy „Sociologie současné rodiny“, která původně ve Francii vyšla v edici 128 (toto číslo udává počet stran, které dané dílo nesmí překročit). Zmiňovaná kniha se na knižních pultech od doby překladu ve Francii objevila již ve třetím přepracovaném vydání a podle samotného autora se nyní jedná o novou knihu. Zářijové přednášky tak byly pro publikum neovládající francouzštinu jedinečnou příležitostí seznámit se s novými myšlenkami tohoto významného současného sociologa.

François de Singly je profesorem na Fakultě humanitních a sociálních studií Sorbonny, Univerzity Reného Descarta a zároveň ředitelem Centra pro výzkum sociálních vazeb CNRS. Ve své vědecké práci se již od 80. let minulého století zaměřuje na oblast sociologie soukromého života a rodiny. Zároveň přispívá k formulování teorie individualizace společnosti a vstupuje do diskuse s takovými autory, jako jsou Ulrich Beck nebo Anthony Giddens. K jeho nedávným publikacím patří například kniha *Les uns avec les autres: Quand l'individualisme crée le lien*, kde se zabývá povahou sociálních vazeb v soukromém a veřejném životě současné individualizované společnosti. François de Singly interpretuje individualismus jako humanismus: teprve tehdy, kdy se stáváme svobodnými autonomními individui, vytvářejícími si sama svůj osud, jsme schopni i o druhých uvažovat a přistupovat k nim jako k jedinečným bytostem zasluhujícím spravedlnost a uznání (*L'individualisme est un humanisme*, 2004). V dalších knihách se zabývá například tím, jak jsou do procesu individualizace zahrnovány děti (*Les Adonaissants*, 2006) či jak lze vysvětlit nerovnoměrné rozdělení domácích prací mezi muže a ženu v partnerství (*L'injustice ménagère*, 2007).

Pražská přednáška *Evropské rodiny v době druhé modernity* se konala 23. září v refektáři Emauzského kláštera. Jejím tématem byly proměny instituce rodiny a jejích funkcí v souvislosti s procesem individualizace společnosti a s přechodem od první ke druhé (či třetí) modernitě. François de Singly zde položil otázku, kterou se zabývá již delší dobu: proč rodina a manželství přes všechny své transformace stále neztrácí zásadně na významu, proč má stále tak silné místo v představivosti a hodnotách současných jednotlivců?

François de Singly během své přednášky ukázal, že transformace evropské rodiny může být interpretována právě s pomocí teorie individualizace. Staví proti sobě dvě koncepce rodiny: tradiční, v níž je rodina základní jednotkou společnosti; a moderní, v níž je jednotkou společnosti jednotlivec, tak jak ji popisuje Tonniès. Francouzská revoluce znamenala v mnoha směrech základní otřesení tradičního chápání rodiny: François de Singly cituje Honoré de Balzaca, podle kterého tím, že jsme uřízli hlavu Ludvíku XVI., uřízli jsme hlavu všem otcům rodiny. Tato věta odpovídá mnohem pozdější tezi Ulricha Becka, podle které je společnost v době druhé modernity složena jen z „poletujících listů“ – svobodných jednotlivců. François de Singly se ptá, jaká může v této společnosti existovat rodina. Podle jeho názoru musí být každopádně jiná než dříve. Přesto jsou stále používány obrazy z minulosti: v České republice o tom svědčí například používání termínu „neúplná rodina“, přičemž úplná rodina je implicitně a mnohdy i explicitně považována za jedinou „funkční“ rodinu. François de Singly se pozastavuje nad tím, že individualizované společnosti nenechaly rodinu zmizet – dokázaly ji destabilizovat, ale nepostavily vedle ní nový pozitivní model. Současná představa rodiny stále odpovídá Tonnièsově pospolitosti, kde je jedinec v první řadě definován jako člen rodiny a své obce, tedy vazbou původu, tím, co si sám nevybral. Dokonce i jeden ze symbolů

Velké francouzské revoluce, která tolik otřásla mnohé tradiční instituce a představy, stále obsahuje rodinou symboliku – heslo revoluce obsahuje termín „bratrství“, ačkoli se jedná o vztah zděděný, nevolený, nesvobodný.

Na příkladu manželství, do kterého sice mohl jedinec v době první modernity vstoupit svobodně, ale již z něho nemohl svobodně vystoupit, François de Singly ukazuje určitou polovičatost první modernity. Jedinci jsou v ní osvobozeni od některých tradičních závazků, ale místo toho se dostávají do závazků institucionálních. Hlavními určujícími kategoriemi první modernity se stávají občanství, pohlaví a sociální třída – a to jsou opět charakteristiky zděděné, nikoli svobodně vybrané. V tomto období jsou navíc do individualizace zahrnuta jen některá individua: dospělí muži. Ženy v tomto období, situovaném mezi koncem 19. století a 60. lety 20. století, podle E. Durkheima „nepatří do společnosti“ – stojí mimo společnost, ve sféře soukromého života. Druhá modernita podle Françoise de Singlyho částečně destabilizovala tyto rámce. Stále sice přetrvávají dřívější nerovnosti (třídní či genderové), nemožno ale již být popisovány jako samozřejmé. Na tom má podíl například feministické hnutí ze 70. let. V 80. letech se objevuje jiný pohyb, spojený s individualizací dítěte. Dítě začíná být považováno za bytost, která také může být emancipovaná, svobodná, může mít určitá práva, a to již od velmi útlého věku.

K čemu tedy v době druhé modernity slouží rodina a manželství? Jakmile nejen žena, ale nyní i dítě získává určitá práva, vztahy v rodině už nemůžou být stejné. Dítě má určitý rozhodovací hlas uvnitř rodiny, dochází k neustálému vyjednávání mezi manžely a rodiči a dětmi. François de Singly ale radí důsledně rozlišovat mezi pojmy „práva dětí“ a „zájem dítěte“. Tento druhý pojem je podle něho příliš nejednoznačný, aby se mohl stát podkladem vědeckého a legislativního uvažování o rodině.

Je to výraz, kterého se neustále zmocňují různé skupiny, aby prosazovaly své vlastní vidění rodiny.

Tvrdí definice manželství podle Françoise de Singlyho spočívala v tom, že manželství mělo rozlišovat mezi legitimní a nelegitimní filiací, přičemž nemanželské děti nepatřily do rodiny. Když toto rozlišení zmizelo, neexistuje už žádná centrální definice manželství. Přichází tak doba neurčitosti definic, co se týče sociálních institucí. Kategorie, které jsou ve své podstatě normativní, postupně ztrácejí smysl – např. do „úplné rodiny“ patří i znovusložené rodiny; ve statistikách v podstatě neexistuje žádná kategorie, která by vystihovala klasickou manželskou nukleární rodinu, která by nebyla znovusložená. Statistické kategorie jsou tak velmi heterogenní a nemožnou sloužit obhájení či destabilizaci normy. V okamžiku, kdy se objevují nejasnosti, podle Françoise de Singlyho přicházejí lidé, kteří se snaží existující kategorie redefinovat. V souvislosti s rodinou se tak objevuje skupina pediatriů a dětských psychologů, kteří se zmocňují definice rodiny. Už ji přitom nedefinují z pohledu morálního, ale právě z pohledu blaha či zájmu dítěte. Zajímavé a zároveň hrozné na tom podle Françoise de Singlyho je, že v různých zemích pediatrii a psychologové vydávají za fakta odlišné věci, což svědčí o nejednoznačnosti kategorie zájmu dítěte. Z těchto názorů pak vznikají nové normy a sociální omezení. V současné rodině totiž vedle sebe stojí jednotlivé zájmy všech jejích členů a neexistuje žádná vyšší autorita ani vyšší zájem, kterému by se měly podřídit. To vyžaduje ustavičné vyjednávání, které vede k velmi křehkým rovnováhám. Proto máme podle Françoise de Singlyho stále větší potřebu regulace ze strany různých odborníků. V rodině, která se stále více stahuje do soukromí, je tak paradoxně potřeba stále více sociálních regulací.

A jak budou vypadat soukromé vzťahy v budoucnosti? Definice toho, kdo patří k rodině, bude podle Françoise de Singlyho

ho v budoucnu ještě více otevřená než nyní, budou do ní běžně patřit bývalí partneři či přátelé. Rodinné vztahy se tak otevrou a jednotlivci samotní budou určovat definici rodiny. Jako moderní individua jsme křehcí a potřebujeme blízké – významné druhé. V minulosti hráli úlohu významných druhých zpravidla rodinní příslušníci, v současnosti mohou být ale stále častěji určeni přátelskými vazbami. Otázkou je, podle slov Françoise de Singlyho, proč jsou i v odborných textech tyto významní druzí nadále označováni jako „rodina“ (a to i když do tradičně definované rodiny nepatří). Ukazuje, že i v logice velmi silné individuální emancipace používáme kategorie, které jsou velmi „pospolitostní“, a nedokážeme najít jiné pozitivní obrazy, které by mohly tyto věci označovat. To znamená, že ve slově rodina jsou stále skryté věci, které je třeba prozkoumat – jak profesor de Singly uzavřel svou pražskou přednášku.

Po přednášce následovala diskuse, během níž pan profesor odpověděl na otázky z pléna. Den poté pokračovala jeho cesta do Olomouce, kde přednášel studentům na Filozofické fakultě Univerzity Palackého, a poté do Brna, kde se účastnil konference „Reprodukce nebo intimita? K novému vymezení předmětu české sociologie rodiny“, pořádané Institutem pro výzkum reprodukce a integrace společnosti FSS Masarykovy univerzity společně se sekci Sociologie rodiny Masarykovy české sociologické společnosti. V Brně také přednesl přednášku nazvanou „Mít vlastní pokoj: Ke vztahu mezi prostorem a osobní identitou“, ve které se zaměřil na otázky osobní intimity, „vlastního“ prostoru a času a konstrukce osobní identity. Po konferenci odcestoval zpět do Paříže. Jeho přednášky a dlouhé neformální diskuse, kterých jsem měla čest se zúčastnit, přinesly mně i mnohým dalším to, co by se z naší práce nemělo vytrácet a co pan profesor pojmenoval v děkovné zprávě po návratu domů: „le plaisir de la sociologie“.

Radka Dudová